

HENRYK KUŚWIK, PAWEŁ URBAŃSKI,
MAŁGORZATA WYRZYKIEWICZ-RASZEWSKA

**NOWE STANOWISKO
KWITNĄCEGO I OWOCUJĄCEGO
BLUSZCZU POSPOLITEGO (*HEDERA HELIX* L.)
W POLSCE**

*Z Katedry Botaniki
Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu*

ABSTRACT. In the present paper one of the biggest locality of generative specimens of ivy (*Hedera helix* L.) from Ryczeń near Leszno is described.

Key words: *Hedera helix*, evergreen climber, new locality, botany

Wstęp

Hedera helix L. – bluszcz pospolity, gatunek śródziemnomorsko-atlantyczny, we florze Polski jest jedynym przedstawicielem rodziny araliowatych (Araliaceae) oraz jedynym przedstawicielem pnączy o liściach zimotrwałych. Rośnie na stanowiskach naturalnych i jest objęty ochroną gatunkową (Dz. U. nr 41, poz. 214 z 1995 r.). W sprzyjających warunkach, wspinając się po podporach, może osiągać wysokość kilkunastu metrów, kwitnąć i owocować.

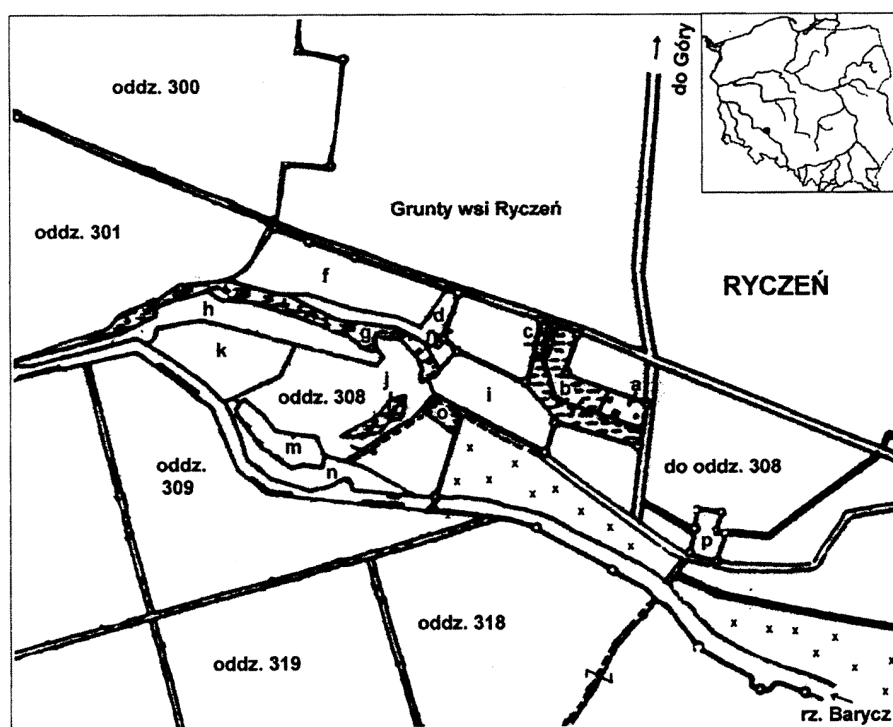
Do 1987 roku zostały w Polsce opisane 144 stanowiska bluszczu w stanie rozwoju generatywnego (**Boratyńska** 1987). Spotyka się je głównie na Pomorzu Zachodnim, w rejonie Wyżyn Środkowopolskich, na Pogórzu i Przedgórzu Sudeckim oraz Pogórzu Karpackim. Na większości stanowisk bluszcz jest reprezentowany przez pojedyncze okazy lub niewielkie grupy osobników o różnej liczebności. Jednak na kilku występuje bardzo licznie, np. w Nietkowie koło Zielonej Góry, gdzie liczba okazów bluszczu wynosi 2941, w tym kwitnących i owocujących

1156 (Czekalski 1992), czy w okolicach Lubienia w Wolińskim Parku Narodowym – ponad 100 okazów (Piotrowska i Olaczek 1979) oraz Rajska koło Krakowa, również około 100 okazów (Kmieć i Strzałka 1981).

Do wymienionych wyżej stanowisk należy dopisać nowe, nie notowane dotąd w dostępnej literaturze, znajdujące się w Ryczeniu, koło Góry, w województwie leszczyńskim.

Materiał i metody

Badania terenowe wykonano w 1995 roku na stanowisku znajdującym się 29 km na południe od Leszna i około 8 km na południe od Góry, na prawym brzegu rzeki Baryczy, koło wsi Ryczeń (ryc. 1).

Ryc. 1. Mapa położenia wsi Ryczeń oraz szkic sytuacyjny stanowiska bluszczu w Ryczeniu

Fig. 1. Map of the situation of Ryczeń village and sketch of the ivy locality in Ryczeń

Bluszcz występuje tu w dwóch nieco oddalonych od siebie miejscach. Jedno z nich znajduje się na zachód od wioski w drzewostanie dębowo-sosnowym, w oddziale 308, w którym przeprowadzono dokładną inwentaryzację bluszczu. Teren ten należy do Nadleśnictwa Góra Śląska, Obrębu Jemielno i Leśnictwa Ryczeń (ryc. 1).

Drugie miejsce jest położone po południowej stronie wioski koło mostu, w rozwidleniu między korytem rzeki Baryczy a jej starorzeczem (na rycinie oznaczono symbolem x). Jest to prawdopodobnie teren prywatny lub gminny i dlatego poczyniono tutaj jedynie pobieżne obserwacje.

Pod względem geobotanicznym omawiany teren należy do Działu Bałtyckiego, Poddziału Pasa Wielkich Dolin, Krainy Wielkopolsko-Kujawskiej, Okręgu Baryckiego (**Kondracki** 1980).

Określono szczegółowo lokalizację stanowiska i jego granice. Podczas inwentaryzowania bluszczu określano: gatunek drzewa podporowego, liczbę okazów bluszczu wspinających się po jednej podporze, przybliżoną wysokość wspinania się bluszczu, liczbę okazów w stanie rozwoju generatywnego i zdrowotność. Mierzono obwód drzew podporowych i średnicę pędów bluszczu na wysokości pierśnicy.

Sporządzono również dokumentację fotograficzną.

Wyniki

W wyniku przeprowadzonej inwentaryzacji stwierdzono obecność ogółem 240 okazów bluszczu wspinających się po drzewach podporowych, z czego 68 było w stanie rozwoju generatywnego (pododdział 308 j oraz 308 i). Najczęściej bluszcz wspinał się po dębie szypułkowym (*Quercus robur* L.).

Na 57 drzewach tego gatunku stwierdzono 204 okazy bluszczu, co oznacza że na jednym pniu drzewa wspinało się często więcej bluszczu. Liczba ta wynosiła od 1 do 9 okazów na jednym pniu.

Innymi drzewami podporowymi były: sosna zwyczajna (*Pinus sylvestris* L.) – na 11 drzewach obserwowano 29 okazów bluszczu, czeremcha zwyczajna (*Prunus padus* L.) – na 2 drzewach 3 okazy, a także lipa drobnolistna (*Tilia cordata* Miller), buk zwyczajny (*Fagus sylvatica* L.), świerk pospolity (*Picea abies* (L.) Kersten) i wiąz szypułkowy (*Ulmus laevis* Pallas). Na czterech ostatnich gatunkach drzew stwierdzono po jednym okazy bluszczu.

Średnica pędów bluszczu na wysokości pierśnicy wynosiła od 0,5 cm do 12 cm. Okazów bluszczu, które dopiero zaczynały się wspinać i nie osiągnęły wysokości 1,3 m, nie mierzono.

Niektóre bluszcze osiągały wysokość drzewa podporowego, czyli 18-20 m, co szczególnie można było zaobserwować wiosną, kiedy drzewa nie rozwinęły jeszcze własnych liści. Pędy bluszczu wytwarzały bardzo licznie korzenie przybyszowe, pełniące funkcję czepną.

W pododdziałach 308 i oraz 308 j bluszcz występował także obficie w runie, miejscami osiągając 100% pokrycia.

Nie obserwowano uszkodzeń bluszczu powodowanych przez mrozy, choroby lub szkodniki. Jednakże stwierdzono jego niezwykle silną i bezwzględną dewastację, polegającą na całkowitym odcinaniu dolnych części pędów, w wyniku której większość najbardziej okazałych bluszczu obumarła. Zniszczonych zostało w ten sposób ponad 60 owocujących pędów bluszczu na terenie położonym przy moście, między rzeką a starorzeczem, po południowej stronie Ryczenia. Podobne próby niszczenia bluszczu, na pojedynczych okazach, zauważono także w oddziale 308.

Podsumowanie

Wcześniejsze obserwacje bluszczu w Ryczeniu, wykonane w 1980 roku, i obecne wskazują, że gatunek ten na omawianym terenie znajduje dobre warunki dla swojego wzrostu i rozwoju. W miejscu jego masowego zniszczenia ponownie opanowuje on pnie drzew. Tym niemniej, zdaniem autorów, opisane stanowiska powinny być objęte ochroną rezerwatową możliwie szybko. Głównym powodem jest oczywiście zabezpieczenie bluszczu, ale – jak słusznie zauważa **Boratyńska** (1987) – „W wypadku *H. helix* oczywista wydaje się ochrona nie tylko samego bluszczu, ale także podpory, na której się on rozwija oraz ochrona najbliższego otoczenia, czyli drzew i krzewów rosnących dookoła”.

W oddziale 308 rośnie 68 dębów szypułkowych o wymiarach od 250 do 525 cm obwodu w pierśnicy, w tym 10 drzew osiągnęło wymiary kwalifikujące je do uznania za pomniki przyrody. Odnotowano też dwie sosny (390 i 395 cm obwodu) i jeden buk (320 cm obwodu) o wymiarach pomnikowych oraz jeden okazały wiąz szypułkowy, który wprawdzie nie osiągnął zalecanych 220 cm obwodu (Instrukcja 1994), ale tylko dlatego, że tuż nad ziemią rozdziela się na trzy pnie o pierśnicach 204, 150 oraz 113 cm.

Ponadto w oddziale 308 występują gatunki chronione: *Polypodium vulgare* (308 i, 308 d), *Convallaria majalis* (308 i, 308 f/d) bardzo licznie, *Frangula alnus* (308 g), a w wodach starorzecza *Nyphaea alba* (308 g). Na szczególną uwagę zasługuje także obecność kilku okazów *Euphorbia palustris* (308 j) – gatunku, który został zaliczony na terenie Wielkopolski do rzadkich i przez to potencjalnie zagrożonych (**Żukowski i Jackowiak** 1995).

Wnioski

1. Bluszcz pospolity na stanowiskach w Ryczeniu znajduje dobre warunki dla swojego wzrostu oraz rozwoju, dlatego wydaje się, że będzie tutaj trwałym elementem flory.

2. Stanowiska bluszczu w Ryczeniu zasługują na objęcie ochroną prawną w formie rezerwatu przyrody – oddz. 308 oraz użytku ekologicznego lub pomnika przyrody – teren przy moście między rzeką a starorzeczem.

3. Teren oddziału 308 zasługuje na objęcie ochroną nie tylko ze względu na obecność kwitnącego bluszczu, ale także z następujących powodów:

– dużego udziału długowiecznych drzew podporowych, jakimi są tu dęby szypułkowe,

– obecności roślin chronionych, takich jak: *Convallaria majalis*, *Frangula alnus*, *Nyphaea alba*, *Polypodium vulgare*.

– obecności *Euphorbia palustris* – rzadkiego, zagrożonego wyginięciem gatunku,

– dewastacji bluszczu przez miejscową ludność.

Literatura

- Boratyńska K.** (1987): Kwitnące i owocujące okazy *Hedera helix* L. w Polsce. Arbor. Kórnickie 32: 19-36.
- Czekalski M.** (1992): Największe w Polsce stanowisko kwitnącego i owocującego bluszczu pospolitego (*Hedera helix* L.). Roczn. AR Pozn. 238, Ogrod. 20: 3-12.
- Instrukcja ogólna sporządzania planów ochrony parków narodowych (1994). W: Plany ochrony parków narodowych. Ministerstwo Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, Warszawa.
- Kmieć K., Strzałka M.** (1981): Największe stanowisko bluszczu pospolitego *Hedera helix* w Polsce południowej. Chrońmy Przyr. Ojcz. 37, 4: 67-74.
- Kondracki J.** (1980): Geografia fizyczna Polski. PWN, Warszawa.
- Piotrowska H., Olaczek R.** (1979): Najobfitsze stanowisko owocującego bluszczu *Hedera helix* L. na Wolinie. Chrońmy Przyr. Ojcz. 35, 2: 28-34.
- Żukowski W., Jackowiak B.** (1995): Ginące i zagrożone rośliny naczyniowe Pomorza Zachodniego i Wielkopolski. Prace Zakładu Taksonomii Roślin Uniw. im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Nr 3. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.

NEW LOCALITY FLOWERING AND FRUCTIFYING SPECIMENS OF IVY (*HEDERA HELIX* L.) IN POLAND

S u m m a r y

Hedera helix L. is the only species of evergreen climbers found in nature in Poland. The locality of ivy in Ryczeń (region of Leszno, south-western part of Poland) is situated in the forest, where *Quercus robur* and *Pinus sylvestris* are prevailing. In 1995 there were 240 ivy specimens climbing on the oak, pine, birch, cherry, elm, linden, fir, beech and in that the great number (204) on *Quercus robur*. It was observed that 68 specimens bloomed and fructified. Ivy climbed on the trees as far up as 18-20 m. A diameter of shoots of ivy at the height of 1.3 m above ground was 0.5-12 cm.